

10-17 Aralık

İnsan Hakları Haftası

Av. Reyhan YALÇINDAĞ
İHD Genel Bşk. Yrd

İHD 20 YAŞINDA

İnsan Hakları Derneği, bu yıl 17 Temmuz'da 20. yılını kutladı. İHD, alçak sesle dahi konuşmanın suç sayıldığı bir dönemde insan onuruna sahip çıkmamanın, yan yana durmanın, yüksek sesle haykırarak zulme karşı başkaldırmanın öncüsü ve gönül elçisi olmaya çalıştı. Türkiye'de insan hakları ve temel özgürlükler için mücadele etmenin miladı olması bakımından, İHD'nin 20. yaşını doldurduğu bu dönemde, Derneğin kuruluş yıllarına bir göz atarak söze başlamak lazım.

İHD, 12 Eylül 1980 askeri darbesinin hemen ertesinde, binlerce insanın işkencelerden geçtiği, binlercesinin gözaltında öldürüldüğü ya da kaybedildiği; aydın, gazeteci, siyasetçi, sendikacı, öğretim görevlisinin cezaevlerine doldurulduğu, cezaevlerinin birer işkencehanelere döndüğü, konuşmanın neredeyse yasak sayıldığı, 50 insanımızın idam edildiği, siyasi parti, sendika ve derneklerin kapatıldığı, yüzbinlerce gazete, kitap, yazılı yayının imha edildiği, toplumun adeta soluk alamadığı bir sürece "dur!" demek ve bir insanlaşma mücadelesinin öncüsü olmak üzere kuruldu. Darbeden ciddi biçimde etkilenen aydınlar süreci tartışmak ve bir tutum almak üzere bir araya geldiler, değerli yazar Aziz Nesin'in öncülüğünde gerçekleşen bir çalışmayla, kamuoyuna "Aydınlar Dilekçesi" adı verilen metin tanıtıldı ve binden fazla imzanın yer aldığı bu metin, bir heyetle, Çankaya Köşkü'ne iletildi.

Dilekçeyi imzalayan aydınların bir bölümü hakkında Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi'nde dava açıldı; daha sonra tekrar Aziz Nesin öncülüğünde "Ekmek ve Hak Dilekçesi" diye bir dilekçe hazırlandı; ilgililere ve kamuoyuna sunuldu. Aydınlar, hazırladıkları bu dilekçelerde, demokrasinin hayata geçtiği, insan hak ve özgürlüklerinin ihlal edilmediği, açıklığın, yoksulluğun, işsizliğin son bulduğu bir Türkiye talep ediyorlardı. Daha sonra, bir grup aydının, Türkiye'nin dört bir yanında yükselen ciddi hak ihlalleri karşısında yüksek sesle "Ne Yapmalı?" sorusunu sormaları ile cezaevlerinde ve gözaltı merkezlerinde yakınları bulunan ailelerin çabalarının kesişmesi ile İHD doğdu. 17 Temmuz 1986'da, 98 avukat, gazeteci, yazar, mühendis, öğretmen, mimar gibi farklı meslek gruplarından insanlar ile tutuklu ve hükümlü yakınları, İnsan Hakları Derneği'ni kurmuş oldular. Hatırlatmak gerekir ki, Derneğin kurucusu olmaya aday çok sayıda aydın ve duyarlı insan vardı ancak Dernekler Yasası'nın getirdiği engeller nedeniyle çok istemelerine rağmen kurucu olamamışlardı ve sayı 98 ile sınırlı kalmıştı.

İHD'nin 98 kurucu üyesi: Leman Fırtına, Şaziment Şulekoğlu, Melahat Sarptunalı, Ali Aydemir, İ.Emil Çelik Sandalcı, Arslan Başer Kafaoğlu, M.Murat Kadri Belge, F.Adalet Sümer, Şükran Ketenci, Gencay Gürsoy, M.Nuri Karacan, Adnan Çelik, Sennur F.Çelik, S.Özcan Öktem,

Yücel Sayman, Ragıp Zarakolu, H.Alpay Kabacalı, O.Merih Sezen, Z.Ayla Akbal, Bekir Doğanay, Nebi Barlas, Ahmet H.Kırım, M.Ali Özpolat, Kemal I. Keleşoğlu, Handan Koç, Gülizar Çağlayan, Didar Şensoy, Tahsin Şulekoğlu, Filiz Karakuş, M.İzzet Eray, Serap Yakut, Sacide Çekmeci, Recep Cüre, M. Oktay Akıncı, Mihriban Kırdök, Şükran Akın, Zarf Sel, Hüseyin Ekinci, Neriman Deniz, İbrahim Saydan, Rona Aybay, Aydın Aybay, Sadık Gürbüz, Osman Ergin, Vahide Açı, Işıl Özgentürk, Müşerref Toper, Mahmut Tali Öngören, Fatma Ümit Sezer, Ali Sirmen, Osman Oge, Mehmet Ali Aybar, Ercüment Tahiroğlu, Aykut Başçıl, Şirin Tekeli, Niyazi Ağırnaslı, Haldun Özen, Yavuz Önen, Cahit Talas, Hıdır Göktaş, Güngör Aydın, Aydın Erdoğan, Jülüde Gülizar, Ayşe Simen, Cevat Geray, M.Yücel Akıncı, Kazım Bayraktar, Vecihi Timuroğlu, Hüsnü Öndül, İbrahim Tezan, Zeki Tavşancıl, Ahmet Bozkurt Çağlar, Mehdi Bektaş, Fevzi Bahattin Argun, Ahmet Abakay, Nusret Fişek, İbrahim Açı, Ahmet Tahtakılıç, Veli Devocioğlu, Nevzat Helvacı, Akın Birdal, Fatma Çakır, İsmet Özdal Demirdöğen, M.Emin Değer, Halit Çelenk, Gülten Cankoçak Akın, Erbil Tuşalp, İsmail Sami Çakmak, Ali Bozkurt, M.Suphi Gürsoytrak, Aziz Nesin, Haluk Bahri Gerger, Hamdi Konur, Hikmet Koçak, İbrahim Yetkin, Nurkut İnan, İsmet Pekdemir, Perihan Akçam.

İHD Şube ve Temsilcilikleri:

Genel Merkezi Ankara'da olan İHD'nin şu anda 33 ilde şubesi ve dört ilde de temsilciliği mevcuttur. İHD, yaklaşık 12.000 üyesi olan, devletlerden ve hükümetlerden bağımsız, gönüllü bir insan hakları örgütüdür.

İHD'nin ilkeleri;

- Hükümet dışı, gönüllü bir insan hakları kuruluşudur,
- Devletlerden, hükümetlerden ve siyasi partilerden bağımsız bir örgüttür,
- İnsan haklarının evrenselliğini ve bölünmezliğini savunur,
- İrk, dil, din, renk, cinsiyet, siyasi görüş ve benzeri nedenlerle yapılan her türlü ayrımcılığa karşı mücadele eder,
- Her koşulda ve dünyanın her yerinde ölüm cezasına karşı çıkar,

-Her yerde ve her koşulda, kime yapılırsa yapılsın, işkenceye karşı çıkar,

-Herkes için, her yerde ve her koşulda adil yargılanma hakkını savunur,

-Her zaman ve her koşulda savaşa ve militarizme karşıdır; barış hakkını savunur,

-İfade özgürlüğünü koşulsuz ve sınırsız olarak savunur,

-Düşünce ve inanç özgürlüğünü dokunulmaz bir hak olarak görür; koşulsuz bir şekilde savunur,

-Örgütlenme özgürlüğünü savunur,

-Ezilen birey, cins, sınıf, halkın/ulusun hakları için mücadele eder,

-Ulusların kendi kaderini tayin etme hakkını savunur,

-İnsancıl hukuku savunur,

-Kişisel, siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel haklar ile dayanışma haklarını; bir başka deyişle birinci, ikinci ve üçüncü kuşak haklarını bir bütün olarak benimser ve savunur.

İHD, sadece gerçekleşen hak ihlallerini izleyen, rapor ve dokümanite ederek kamuoyuna duyuran, toplumsal olaylarda gözlemci ve müdahil olan, spesifik ihlal vakalarında heyetler oluşturarak vakaları araştırarak, ciddi ihlal mağdurlarına gönüllü hukuksal ve/veya başvurusal hizmet sunan, ihlallerin ulusal ve uluslararası alanlarda takibini yapan bir örgüt değildir. İHD, aynı zamanda temel hak ve özgürlüklerin kayıtsız koşulsuz koruma altına alındığı, demokratik ve anti-militarist bir Türkiye için, farklılıkların zenginlik sayıldığı ve reddedilmediği, farklı cinsel eğilim, etnik, mezhepsel ve dinsel kimliklerin Anayasal güvence altına alındığı bir Türkiye için, hak arama bilincini yükselten, bunu hedeflerken de seminer, panel, sempozyum, konferans, mahalle, köy ve ilçe etkinlikleri, eğitim çalışmaları, yazılı ve görsel materyal dağıtma gibi etkinlikler ve aktiviteler yürüten bir insan hakları örgütüdür.

İHD, kurulmuş olduğu 1986 yılından günümüze değin, birçok salon etkinliği (*panel, sempozyum, konferans, forum, vb.*), bazı yerlerde yerelin özgün sorunlarından kaynaklı (yaşam hakkı ihlali, haksız gözaltı ve tutuklamalar, kadına yönelik her türlü şiddet gibi ciddi sonuçlar doğuran ihlallerle ilgili)

mahalle, köy ve ilçe etkinlikleri; kampanyalar (Örneğin, *Genel Af ve Ölüm Cezasının Kaldırılması İçin Kampanya*, *12 Eylül sonrası 1402 Sayılı yasadan dolayı işlerine son verilenlerle ilgili 1402'likler Kampanyası*, *Düşünceye Özgürlük Kampanyası*, *Savaşa Hayır Kampanyası*, *Kayıplar Bulunsun Kampanyası*, *Barış Kampanyası*, *Düşünceye ve İsmail Beşikçi'ye Özgürlük Kampanyası*, *DGM'ler Kapatılmalıdır Kampanyası*, *Ayrımsız Genel Af Kampanyası*, *Düşünceye Özgürlük Kampanyası*, *Barış Treni Kampanyası*, *İşkenceye Sessiz Kalma Kampanyası*, *Engelli Kişilerin Fırsat Eşitliği İçin BM Standart Kurallarının Etkin Kullanılmasına Yönelik Kampanya*, *İHD'ye Dokunma Kampanyası*, *1 Eylül Dünya Barış Günü İmza Kampanyası* gibi) düzenlemiştir.

İHD, Türkiye'nin temel insan hakları sorunu olan Kürt sorununun demokratik ve barışçıl yöntemler çözülmesinin tek yol olduğuna inanmakta, Kürt sorununun çözülmemesindeki ısrar ve anti-demokratik, redçi yaklaşımların sonucu olarak gerçekleşen çatışma ortamından kaynaklı başta yaşam hakkı, gözetiminde kayıplar ve ölümler, faili 'gizlenen' cinayetler, zorunlu göçe maruz kalan insanların hak arama süreçlerinde ilk başvurdukları mekanizma olmuştur. Bu bağlamda, İHD'nin başta Diyarbakır Şubesi olmak üzere birçok şubesi, ciddi hak ihlallerine maruz kalanlara gönüllü hukuksal hizmet vermektedir.

İHD, temel hakların ihlal edildiği mekanların başında gelen cezaevlerinde insanca yaşam için mücadele etmekte, işkencenin ortadan kaldırılması ve faillerinin yargılanması için çaba sarfetmekte, her türlü ayrımcılıkla mücadele etmeye devam etmektedir.

İHD, kadına yönelik her türlü şiddeti ciddi insan hakkı ihlali olarak tanımlamakta; Kadının İnsan Hakları İhlallerinin bilançosunu ayrı ayrı tutarak (namus gerekçeli saldırılar, kadına yönelik her türlü ev içi, işyeri, okul, sokak, vb toplumsal alanda meydana gelen, gözetim merkezlerinde veya dışında güvenlik görevlileri tarafından gerçekleşen fiziksel ve/veya cinsel şiddet vakaları, kadına yönelik ekonomik şiddet, psikolojik şiddet vakaları, kadın intiharları, şüpheli kadın ölümleri veya kayıpları şeklinde) her üç ayda bir açıkladığı İhlaller Bilançosunun yanı sıra

kamuoyuna duyurmaktadır. Bununla birlikte kadınların maruz kaldıkları şiddet karşısında başvurabilecekleri idari ve hukuksal mekanizmalar konusunda eğitim seminerleri vermekte, bunun için farklı toplumsal yapılardaki kadınlara ulaşma çabası gütmekte ve talep durumunda, ciddi hak ihlallerine ve şiddete maruz kalan kadınlara gönüllü hukuksal hizmet vermektedir.

Kısacası İHD, yurttaşlarımızın insan onurunun çiğnenmediği, insanların ayrımcılığa uğramadığı, farklılıklarımızın zenginlik olarak sayıldığı; toplumsal cinsiyetçi, eril ve egemen bakış açısının yerine eşitlikçi bakış açısının kazandırıldığı; yaşam hakkından tutalım işkence yasağına kadar, sağlıklı çevrede yaşama hakkından tutalım çalışma yaşamına kadar; geleceğimiz olan çocukların her alanda istismarının ortadan kaldırılarak onlara insanca bir yaşam sunan politikaların hayata geçmesi için, birinci-ikinci ve üçüncü kuşak haklarının istisnasız herkes için sağlandığı; ihlalsiz, demokratik ve anti-militarist bir Türkiye için mücadele etmektedir. Bu bağlamda, Azınlık Hakları, Kadının İnsan Hakları, Çocuk Hakları, Mülteci Hakları, Cezaevleri İzleme, İşkenceyle Mücadele, Çevre Hakkı, Barış Hakkı gibi başlıklardaki Çalışma Masaları alanlarına özel çalışmalar yürütmektedir.

Kısaca özetlemeye çalışılan bu aktiviteleri yürütürken, insan hakları savunucularının kendileri de birçok saldırıyla, engellemeyle, davalar kısılcılığıyla etkisiz kılınmak istendi ancak 14 yönetici ve üyesi faili meçhul saldırılarda yaşamını yitirmesine, dönemin Genel Başkanı Akın Birdal'in genel merkez binasında suikaste uğramasına, onlarca işkencelerden geçirilmesine ve haksız cezalara çarptırılmalarına rağmen yollarına yılmadan devam ettiler. Vedat Aydın, Didar Şensoy, Sıdık Tan, İdris Özçelik, Kemal Kılıç, Şevket Epözdemir, Hasan Kaya, Metin Can, Muhsin Melik, İkrâm Mihyas, Tacettin Aşçı, İHD'nin öldürülen yöneticileridir. Şimdi de yöneticileri hakkında yüzlerce dava açılmasına, bunların bazılarının da yüksek hapis ve para cezalarıyla sonuçlanmasına rağmen, İHD'liler, hiçbir engel tanımadan demokratikleşme, insan hak ve özgürlüklerini koruma onurlu yürüyüşlerine, kendilerinden bayrakları

devraldıkları arkadaşlarına yaraşır biçimde devam etmektedirler...

10-17 Aralık İnsan Hakları Haftası

10-17 Aralık İnsan Hakları Haftasına kaynaklık eden "İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi" Birleşmiş Milletler'e üye ülkeler tarafından 1948'de kabul edilmiştir. Bildirge'nin kabul edilme tarihi olan 10 Aralık, İnsan Hakları Günü olarak ve 10-17 Aralık haftası da İnsan Hakları Haftası olarak ilan edilmiştir. İnsanların temel hak ve özgürlüklerinin sıralandığı ve 30 maddeden oluşan bu bildirgenin BM tarafından kabul edilmesinin ve Türkiye tarafından imzalanmasının üzerinden yarım asırdan fazla zaman geçmesine rağmen, Türkiye'nin son 58 yıllık insan hakları tablosuna baktığımız zaman, hak ihlalleri ve temel özgürlüklerinin gaspıyla geçmiş olduğunu görürüz.

Bildirge, insanların eşit akıl ve onur ile donatıldığına işaret ederek, insanlık ailesinin eşitliğine vurgu yapmaktadır. Oysa egemen devletlerin uyguladığı ekonomik ve sosyal politikalar, küreselleşen kapitalizmin neo-liberal politikaları karşısında Bildirge'de koruma altına alınan temel hak ve özgürlüklerin, ülkemizde ve dünyanın birçok coğrafyasında ciddi ve sistematik şekilde ihlal edildiğini görürüz. İHEB, bir çeşit insanlaşma sözleşmesidir aslında. İnsanın insanlıkla yapmış olduğu bir sözleşme olarak da tariflenebilir. Ancak, biz insan hakları savunucuları, her yıl olduğu gibi bu yıl da İnsan Hakları Haftasını, tüm dünyada ve bölgemizde savaş ve çatışmaların yıkıntıları arasında karşılamanın burukluğunu yaşamaktayız. İHD olarak, kurulduğu 20 yıldan bu yana her yıl İnsan Hakları Haftası etkinlikleri için Türkiye'nin acil insan hakları alanlarından birini seçerek aktivitelerini yoğunlaştırmaktayız. Hafta etkinlikleri temalarına baktığımızda, temel sorunumuz toplumsal barışa ulaşamama sorunu olduğundan dolayı da ağırlıklı olarak 'Barış' meselesiyle ilgili çalışmalar yürütülmüştür.

Son olarak bu yıl da, Demokratik Anayasa, Cezaevlerinde İnsan Hakları Sorunu, Çatışmasızlık hali için Kürt Sorununun Barışçıl Yöntemlerle Çözülmesi ve İfade Özgürlüğü temaları üzerinde çalışmalar yürütüldü ve bu dört tema, haftayı belirleyen temalar oldu. Çünkü Türkiye halen bir

askeri darbe Anayasası ile yönetilmekte ve bu nedenle zenginliğimiz olan farklılıklarımız tanınmamakta, farklı kimlikler Anayasal güvenceye sahip olmamakta ve red ve inkarı temel alan bir bakış açısıyla toplum yönetilmektedir. Dolayısıyla Demokratik bir Türkiye için **Demokratik bir Anayasa** şarttır. O nedenle İHD, önümüzdeki dönem de Demokratik Anayasa talebiyle bir dizi çalışmalar yürütecektir.

Cezaevleri, Türkiye'nin yıllardan beri en temel sorunlarından birini oluşturmaktadır. Neredeyse darbeler ve darbe yönetimleriyle geçen son 40 yılda, muhalif kesimlerin kapatıldığı cezaevlerinde başta yaşam hakkı olmak üzere işkence yasağı ve diğer temel hakların ciddi şekilde ihlal edildiğini görürüz. Yine altı yıl önce bugün, özgürlüklerinden yoksun bırakılmış; yaşamları devletin 'koruması' ve 'güvencesi'(!) altında olan 32 mahkum, Türkiye'deki 20 cezaevinde düzenlenen operasyon sonucu öldürüldü ve yüzlercesi de tahribatları bir daha onulmaz şekilde yaralandı. Faillerin adına "*hayata dönüş operasyonu*" dedikleri katliam sonrasında, yaşam hakkına kastedilen mahkumlar için hazırlanan otopsi raporlarında operasyon sırasında yanıcı kimyasal maddelerin kullanıldığı, pek çoğunda işkenceye işaret eden darp izlerinin bulunduğu tespit edildi. Daha 1996'da Diyarbakır E Tipi Cezaevinde, 1999'da Ankara Ulucanlar'da, 2000'de Burdur'da yaşanan katliamlar unutulmamışken, Türkiye Cezaevleri tarihinin en büyük katliamı ile binlerce tutuklu ve hükümlü, F Tipi Cezaevlerine sevk edildi. 19 Aralık, insan hakları hukukunun, zor araçları kullanılarak ihlal edildiği; insanın temel özelliklerinin yadsındığı bir tarihtir. Bugüne kadar operasyon emrini veren kamu otoriteleri hakkında en ufak bir soruşturma açılmazken, operasyondan sağ kurtulan mahkumlar adeta "ölmedikleri" için yargılamalara maruz kaldılar ve bunların birçoğunun yargılamaları devam etmektedir. Bu yazı kaleme alındığında, F Tipi Cezaevlerinde *Üç Kapı Üç Kilit* formülü gibi önermelerle, mahkumların tecridini hafifletecek çözümlere kulağını ve gözünü kapatan Hükümeti, sorunun çözümü yönünde adım atması için 276 gündün beri ölüm orucu sürdüren Av. Behiç Aşçı, eylemini sürdürmektedir. Umuyor ve diliyoruz ki, kaleme alınan bu yazı, siz sayın okurlar tarafından okunduğunda, Behiç Aşçı'nın talepleri kabul

edilmiş ve Üç Kapı Üç Kilit açılmış olsun... Türkiye'de politik mahkumların tutulduğu cezaevlerinin dışında, adli cezaevlerinde, kadın ve çocukların tutulduğu cezaevlerinde de insanca yaşam koşullarından bahsetmek mümkün değildir. Politik ve adli, kadın ve çocuk cezaevlerinde insan haklarına saygılı, insanca bir yaşam sağlanana kadar İHD, Cezaevlerine sorununa duyarlılığını sürdürecektir.

Kürt Sorununun Barışçıl ve Demokratik Yöntemlerle Çözülmesi Gerekliği: Kürt sorunu, Türkiye'nin temel insan hakları sorunu olmaya devam etmektedir. Redçi, farklılıklarımızı zenginlik olarak sayan değil de, inkara dayalı, tek tipçi, anti-demokratik ve militarist devlet geleneği, ısrar ettiği çözümsüzlük politikalarından dolayı halklarımız ciddi acılar yaşamıştır. Son 25 yıllık zaman dilimini, kardeş kanının döküldüğü, evlere cenazelerin gittiği, 3.688 köyün zorla boşaltılıp yakıldığı, binlerce faili meçhul cinayetin ve gözaltında kayıpların yaşandığı, sağlığa ve eğitime yatırılması gereken bütçenin silaha yatırıldığı bir süreçle geçirmiştir. Bu yılki insan hakları haftasında da, 1 Ekim'den bu yana ilan edilen ateşkes fiiliyatta yaşam bulmamış, askeri operasyonların devam etmesi sonucu insanlar yaşamını yitirmeye devam etmiştir. O nedenle İHD, çatışmasızlık halinin sonsuza kadar sağlandığı, Kürt sorununun çözümünde silahın tamamen yöntem dışına çıkartıldığı, Kürt kimliğinin yasal ve Anayasal güvenceye alındığı, onurlu bir barış sürecinin tesisi için çaba sarfetmeye devam edecektir.

İfade Özgürlüğü, AB'ye adaylık süreci içinde en fazla tartışılan başlıklardan biri olmaya devam etti. Ancak gerçekleşen bazı pozitif yasal

değişikliklere rağmen, başta Terörle Mücadele Yasası ile yeni TCK'da yer alan düzenlemeler, neredeyse 'bir adım ileri, iki adım geri' dedirtecek türdendi. Terörle Mücadele yasası, yürürlüğe girdiği gün, insan hakları savunucularının kaygısını haklı çıkartacak bir ihlal yaşandı ve Adana'da 15 yaşındaki Fevzi A. isimli bir gösterici, polisin orantısız ve haksız güç kullanması sonucu ateşli silahla öldürüldü. Yine 301'inci, 215'inci, 220/8'inci ve 288'inci maddeler, TCK'nın ifade özgürlüğüne tahammülsüz bir zihniyetle hazırlandığının ispatı olan maddelerdir. Bugüne kadar onlarca siyasetçi, yazar, sendikacı, belediye başkanı, insan hakları savunucusu, gazeteci söz konusu maddelerden dolayı hakim karşısına çıkartılmış ve bu yargılamaların bir kısmı da hapis cezası kararlarıyla sonuçlanmıştır. Şiddet içermeyen her türlü düşüncenin serbestçe ifade edilmesi gerektiğini belirten İHD, halen Mazlum-Der, Amnesty International ve Helsinki Yurttaşlar Derneği ile birlikte yürüttüğü Düşünce İfade Özgürlüğü Kampanyasını, ifade özgürlüğüne engel olan tüm maddeler yasalardan çıkartılana kadar sürdürecektir.

Son Söz Yerine...

İnsan hakları mücadelesi, bir insanlaşma mücadelesidir. Başta yaşam hakkı üzere halen çok ciddi hak ihlallerinin yaşandığı ülkemizde, birinci/ikinci/üçüncü kuşak haklarının tamamının koruma altına alındığı, demokratik ve anti-militarist bir Türkiye'ye ulaşana kadar haklar ve özgürlükler mücadelesini sürdürmeye devam edecektir.

Gelecek insan hakları haftasında, gözyaşsız, acısız, ihlalsiz, adil bir ülkede yaşıyor olma dilek ve umudumuzla....